

[Lenk, Hans. Philosophie im technologischen Zeitalter]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1973, vol. 22, iss. B20, pp. 150-151

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106601>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

koncentriert sich auf die Beziehungen zwischen der verstehenden Soziologie von Max Weber und der transzendentalen Phänomenologie von Husserl. Nach der faschistischen Okkupation Österreichs emigrierte er nach Nordamerika, wo er als Professor der New School for Social Research in New York arbeitete. Dort entwickelte er seine Standpunkte durch die Begegnung mit der amerikanischen Philosophie und Soziologie, besonders mit dem Pragmatismus. Diese Motive können seine Aufmerksamkeit für das Thema des Handelns und — breiter genommen — auch seine gesamte Hauptorientierung erklären, die M. Natanson — der Verfasser der Einführung zur englischen Ausgabe des ersten Bandes der „Gesammelten Aufsätze“ — folgenderweise umgeschrieben hat: „erste Aufdeckung der Voraussetzungen, der Struktur und der Bedeutung der alltäglichen Welt in ihrer vollen Tiefe“.

Diese Intention bildet auch das Leitmotiv des ersten Bandes seiner Aufsätze. Im ersten Teil findet man hauptsächlich die methodologischen Analysen der Sozialwissenschaften, besonders die Interpretation des menschlichen Handelns, wie es in den wissenschaftlichen Modelkonstruktionen erscheint, im Unterschied zu den Konstruktionen von Handlungsmustern des Alltagsdenkens. Der zweite Teil bringt einige Kapitel der Geschichte der Philosophie und der Soziologie: die Porträts von Husserl, Scheler und Sartre beziehen sich hier zu den Problemen der Sozialwissenschaften, vor Allem zum Problem des Alter Ego und der Intersubjektivität. Der dritte Teil konzentriert sich auf die Zeichen- und Symbolbeziehungen und auf ihre Relation zur Wirklichkeit und zur Gesellschaft.

Im Hintergrund der Überlegungen von Schütz steht eine bestimmte Theorie der sozialen Wirklichkeit und eine Methodologie der Sozialwissenschaften. Gegen dieser Konzeption könnte man mehrere prinzipielle Einwände formulieren: subjektivistische Ansätze, Transzendentalismus, Unterschätzung der Rolle der objektiven, materiellen und konkret geschichtlichen Strukturen der sozialen Wirklichkeit, behavioristische Züge usw. Des Verfassers läßt völlig außer Sicht die ganze marxistische Theorie der Gesellschaft, die für sein Thema von höchster Relevanz ist. Trotzdem finden wir in seinen einzelnen Analysen einige positive Züge: kritische Einstellung zum Empirismus und Positivismus, aber auch zu Husserl, Scheler und Sartre; Unterstützung des rationalen und theoretischen Denkens in der Sozialwissenschaft; Ablehnung des methodologischen Dualismus der Geistes- und Naturwissenschaften; interessante Interpretationen der Bewußtseinsstrukturen; Konzeption des Menschen als handelnden und immer in sozialen Beziehungen sich befindenden Wesens usw. Für den marxistischen Leser kann das vorliegende Buch interessante Information über die Entwicklung der deutsch-amerikanischen Philosophie und Soziologie in der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts sein.

Ivan Hodovský

Hans Lenk: Philosophie im technologischen Zeitalter; Kohlhammer, Stuttgart—Berlin—Köln—Mainz 1971, 174 stran.

K dílům, která se těší velkému zájmu filosofů, patří práce o úloze a místě filosofie v našem věku vědy a techniky. Takovou prací nesporně je Lenkova kniha, i když nás v lecčems uspokojit nemůže, protože je psána z pozic tzv. „racionálního kriticismu“, tj. z pozic buržoazního směru, který autor prosazuje v opozici proti kriticismu frankfurtské školy a v podstatě jako korigovaný a doplněný soudobý racionalismus pozitivistického typu.

V první kapitole (str. 9–36) se autor zamýšlí nad otázkou, „k čemu je ještě dnes filosofie“. Vidí v podstatě šest jejích úkolů. Především má filosofie řešit problémy, které se v současné době „maskují“ jako sociologické, jsou však ve skutečnosti problémy filosofickými. Dále má podle autora formulovat principy sepětí (Brückenprinzipien) teoretických znalostí s normativními pravidly jednání, a v té souvislosti dokonce projektovat „planetární morální modely“. Autor si přitom neuvědomuje, že takový model bude možno úspěšně vypracovat až pro společnost, v níž komunistická morálka — s etikou jí odpovídající — převládne na celé naší planetě; nebere v úvahu třídní determinaci takových modelů. Má pravdu, když zjišťuje, že filosofie má své místo při zkoumání základů vědy a ve vědeckoteoretické diskuzi o jejích kritériích; filosofie nemůže nepřehlížet k poznatkům speciálních věd a k životní praxi, protože pěstování filosofie jako vědy čistého rozumu se ukázalo být fikcí. Čtvrtým úkolem je aktivní účast filosofů v týmech řešících různé komplexní otázky, jakož

i účast v mezidisciplinárních diskusích, což všechno dnes představuje nutný doplněk filosofie pěstované u psachio stolu. Předposlední úkol spatřuje autor v jejím korigování ideologií, jimž se však nelze zcela vyhnout (o tom viz ještě dále); tento úkol filosofie plní také neustálými korekturami sebe sama. Poslední její úkol autor formuluje shrnujícím způsobem jako pěstování racionálního kriticismu; pro nás je přijatelná pouze empiricko-racionální kritika nejen teorie, včetně filosofické, ale hlavně kritika ve formě praktické přeměny světa v duchu marxismu-leninismu.

Další kapitolu (str. 37–53) autor nadepsal „Plaidoyer pro teorii vědy a filosofii orientovanou na budoucnost“. V jejím závěru vyslovuje otázku, která výstižně shrnuje všechny hlavní myšlenky této kapitoly. Ptá se totiž, kdy si filosofie v širokém rámci konečně uvědomí svou úlohu spoluvytvářet budoucnost, totiž navrhopvat — kriticky a za kontroly rozumu — pro budoucnost přijatelné modely norem. Můžeme autora klidně ujistit, že naše filosofie si to už dávno uvědomila, hlavně ovšem zásluhou klasiků marxismu-leninismu. Druhá věc je, že dosud nebylo v tomto směru vykonáno tolik, kolik by dnes už vykonáno být mělo a mohlo.

V „Malém «nikoli osvícenském» objasnění osvícenství“ (str. 54–71) autor rozlišuje osvícenství jako historickokulturní (kriticky zkoumaný) pojem od osvícenství, které se mu v jádře kryje s racionálním kriticismem jako s metodou řešení současných problémů. My ovšem známe metodu daleko účinnější a úspěšnější.

Ve čtvrté kapitole (str. 72–107) autor charakterizuje kybernetiku jako disciplínu provokující filosofii, přesněji řečeno mu však jde o její výzvu (challenge) filosofii. V kapitole se řeší různé otázky vztahů mezi kybernetikou a filosofii, které už byly v marxisticko-leninské filosofii analyzovány zevrubněji, zvláště pak přesněji.

V poslední kapitole s nadpisem „Technokracie — ideologie — filosofie“ (str. 108 až 172) je pozoruhodný především pokus načrtnout devět významových aspektů pojmu „technokracie“. Jsou jimi: 1. panství (vláda průmyslových honorací (Saint-Simon); 2. vláda (panství) inženýrů (inženýrokracie; Veblen, Scott, Biedenkapp); 3. vláda (panství) expertů (expertokracie; Frisch, v. Ferber); 4. technicky organizované panství (vláda); 5. věcně donucovací převládání a panství aparátu (Sachzwangdominanz und Herrschaft des Apparats; Schelsky, Freyer, Gehlen, Marcuse); 6. normativnost technologických možností (Freyer, Ozbekhan, Mesthen, Ellul); 7. technicistní ideologie v pozadí (Freyer, Habermas, Gorz); 8. totalitní stav společností (Adorno, Habermas); 9. plánovací ideologie. Autor objektivisticky vypočítává tyto významové aspekty a s žádným v podstatě nepolemizuje. Přitom je jasné, že některé z nich patří dnes už téměř výlučně do arzenálu antikomunismu (částečně 5., hlavně však 8. a 9.) a mají jednoznačně třídní rodokmen. Autor také čtenáře stručně informuje o některých problémech diskutovaných v souvislosti s pojmy „technokracie“ a „technokratický“. Sám chtěl přispět k věcnosti této diskuse především ujasněním různých významových odstínů pojmu „technokracie“.

Úvahy o ideologii v jejím vztahu k filosofii jsou nedostatečné; v podstatě zůstávají v rámci výše uvedené myšlenky, že ideologie mají být racionálně korigovány, že se jim však nelze nikdy úplně vyhnout. K našemu marxisticko-leninskému pojetí ideologie jako relativně adekvátního odrazu zájmů pokrokových tříd společnosti, tj. dnes dělnické třídy v jejím svazku se všemi pracujícími, autor se nejen nemohl ve své třídně příslušnostní slupce dopracovat, ale — jak se zdá — jeho podstatu, jeho pravé jádro ani nezná. Autor nepočítá ani jako s problémem, tím méně pak jako s faktem, dnes už přesvědčivě prokazatelným, s možností lepšího využití průběhu vědecko-technické revoluce v zájmu člověka v podmínkách socialismu, než je možnost jejího využití v dnešní společnosti kapitalistické.

Ke knize jsou připojeny bohaté poznámky (str. 133–170) a jmený rejstřík.

Lenkovo dílo není sice pro nás v mnohém směru přijatelné, je však nesporně autorovou zásluhou, že mnohé problémy objevuje a otevírá a snaží se je — často velmi zajímavě, i když někdy problematicky — řešit.

Gottfried Stiehler: Geschichte und Verantwortung (Zur Frage der Alternativen in der gesellschaftlichen Entwicklung); Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin 1972, 100 stran.

Aktuálnost problému alternativ historického vývoje v souvislosti s otázkou historické odpovědnosti není třeba zvláště zdůrazňovat. Je to problém, který se týká takřka všech oblastí lidského života, a lze tedy jen vítat úsilí filosofa postihnout tuto